

In nastala bo črna armada...

V francoskih kolonialnih četah so podaniki kolonialnih zemelj, ki so raztresene po štirih delih sveta. Te čete, v katerih so črnci, Arabci in drugi temnopolti vojaki, so v današnji vojni kar upoštevanja vredne, saj štejejo že več kot 100.000 mož.

Nekega majhnega moža pozdravljajo spoštljivo vsi ljudje, ki ga poznajo. Ta mož, oblečen v skoraj starinsko obleko kakor kak profesor v požeškem mestu, z naočniki na ostrim nosu, s pravilno in skrbno počesano prečo po sredi glave, je francoski kolonialni minister Georges J. Mandel. Bil je že sodelavec znamenitega Clemenceauja. Vsem je znana njegova neumorna delavnost in neodjenljivost na poti k cilju. In če govore kjer koli v Franciji o uspehih kolonialnega gospodarstva in o njegovih koristih za narodno blagostanje, je slišati vedno isti, skoraj prislovični stavek: »Temu se ne čudimo, kajti Mandel je Mandel!«

Priljubljen biti, to je vse...

Ze leto in dan se je Mandel podrobno bavil s kolonialnim gospodarstvom, kajti slutil je vojno. Severna Afrika daje Franciji pšenico, fosfor in rudnine; Srednja Afrika les, olje in kakao. Indokina riž, premog in zlato. In vse kolonialne posesti pošiljajo svoje sinove francoski domovini na pomoč. Sicer je Francija vse to že prej dobivala, preden je vstopil Mandel v kolonialno ministrstvo. Toda on je vse to pospešil, dogradil in izpopolnil... Ob izbruhu sedanje vojne je bila zaradi tega vojaška in gospodarska mobilizacija francoskega imperija le vprašanje nekaj dni.

„Je fais la guerre“ „vojskujem se“

Ta izrek svojega velikega učitelja Clemenceauja je imel navado Mandel pogosto ponavljati, celo kadar je sedel pozno v noč pri svoji pisalni mizi v pogovoru s poveljnikom kolonialne armade, sivolasim generalom Buhrejem. Medtem, ko sta ta dva bila odgovorna voditelja kolonialne posesti, zapovedovala uradom in tovarnam na vseh koncih sveta, medtem ko so gradili ceste in praznili pristanišča, je tisoče in tisoče kilometrov daleč od njiju korakala ena največjih črnih armad, kar jih pozna zgodovina.

„Cesar iz Mossija je napovedal Nemcem vojno“

Kako Francozi lahko prepeljejo iz Dakarja, največjega francoskega kolonialnega pristanišča, na tisoče črnih vojakov-senegalskih strelcev, kakor se imenujejo v vojaškem izrazoslovju ti vojak?

V lahkotnem teku se vkrcajo na ladje, nosijo telečnjake na glavah, puške in plinske maske čez ramena. Prihajajo iz ogromnega, večinoma pustinskega ozemlja Afrike, ki je velika skoraj za polovico Evrope, ima pa samo 15 milijonov prebivalcev. To je francoska Zapadna Afrika. Pokrajine tega ozemlja kot Sudan, Mavretanija, Senegal, Slonokoščena obala, Volta in Gvineja, so sprejele v onih dnevih belo naborno komisijo in je bil ta dan za ondotne prebivalce praznik domovinske ljubezni, zlasti se ko so istočasno razglasili vojno.

Najpomembnejša moža te dežele sta Glandou Diouf, črni zastopnik Senegalcev v francoskem parlamentu, in cesar Mohro Naba iz Mossija, katerega predniki so vladali že pred tisoč leti dvema milijonoma ljudi. Oba sta storila svojo dolžnost takoj, ko je izbruhnila vojna: Diouf je v odprtem avtomobilu imel v svojem domačem narreču navduševalne domoljubne nagovore na Senegalce in Sudance, v katerih je opozarjal na njihove dolžnosti do domovine.

In tudi v Ougadugu, ki je glavno mesto cesarstva Mossi in ki šteje več tisoč prebivalcev, je cesar Mohro Naba oznanil, potem ko je udaril na starinski gong, sveto vojno s strehe svoje palače. Z zadovoljstvom se je cesar smehljaj naborni komisiji belcev, ko je kot prvega prostovoljca potrdira njegovega najstarejšega sina-prestolonaslednika. Danes, nekaj mesecev kasneje, je princ že kot poročnik pehote na poti v Evropo.

Prvi par čevljev - ali prvi frontni napad civilizacije

V samem Ougadugu, kakor tudi v drugih številnih mestih Zapadne Afrike, so čez noč nastale vojašnice, kjer so se izobraževali mladi črni novinci. To seveda niso vojašnice po evropskem

zgledu. To so lesene hišice s slamo kritimi strehami, v kakršnih so vojaki pač navajeni prebivati doma. Praktični in teoretični pouk in vse vsakdanje življenje poteka kar na prostem. Za večino vojakov je vojaška uniforma prva obleka, ki so jo nosili v svojem življenju. Posamezni deli uniforme, kakor škornji, ovojke in razni pasovi, dalje rokovanje s plinskimi maskami — vse to je tem novincem zelo nepriročno. Castniki in podčastniki, pri katerih se še vedno javlja prirojeni črni element, živijo z vojaki, skrbijo za pravilno prehranjevanje, oblačenje in drugo. Senegalski strelci so namreč odlični vojaki, znano pa je tudi iz prejšnje vojne, da mnogo trpijo zaradi evropskega podnebnja in morajo biti izredno toplotno oblečeni.

Ker so zapadno-afriški črnci izredno dobri strelci, zato jih je vrhovno poveljstvo brez nadaljnega dodelila k strojnicam in k topništvu. Kolonialna armada gg. Mandela in Buhreja je samostojna edinica, kateri so pridružene vse vrste orožja.

V novih »khaki«-uniformah z rdečimi čepicami na glavi, s telečnjaki, orožjem in plinskimi maskami nastopajo po nekaj mesecih priprave ti črni vojaki proti zbirališču v Dakarju, ki je najzapadnejša točka Afrike. Odtod dalje se pričena dolga vožnja več tisočev kilometrov tja do bregov Mosele in Rena. Se na ladjah se čujejo zvoki njihovih starinskih glasbil, s katerimi si krajšajo čas in gongji jih opozarjajo, da so jim njihovi kralji in poglavarji oznanili sveto vojno.

Po skandinavskih mestih

Stockholm, Bergen, Trondhjem, Kopenhagen, Oslo. — Značilnosti posameznih mest in krajev.

Svedsko prestolnico Stockholm često imenujejo severne Benetke. Tu, v tem mestu je dalj časa bival indijski filozof Rabindranath Tagore in presanjal mnogo noči v stockholmski prirodi. Zanimiva pa ni samo priroda te prelepe okolice, ampak tudi življenje, ki poteka na tej zemlji. Tu ni beračev, ni slabo oblečenih ljudi, ulice so čiste, ob njih se razprostirajo palače, na trgih so spomeniki, ob njih moderne restavracije in obratovalnice. Veak četrti prebivalec Stockholma ima svojo telefon. Mesto je že 700 let svedska prestolnica. V njem so bogate muzejske zbirke. Zlasti je znan bogat biološki muzej, ki je edinstven na svetu. Velika državna opera ima prekrasen razgled na morje. Zelo lep je tudi prostorni stadion, na katerem so bile zadnje predvojne olimpijske tekme leta 1912. Svedska je zemlja, ki je bogata na drvi in železni rudi, katero izvažajo v Narvik. — norveško pristanišče, in odtod v Nemčijo.

Bergen je v glavnem leseno mesto. Večkrat je že pogorelo. Zadnjikrat 15. januarja 1916. Tu je včasih delovala in gospodarila nemška Hansa, na katero spominja še muzej. Bergen ima največjo ribiško in trgovsko mornarico na Norveškem. Večje ladje pristajajo v bližini mesta. Je eno najlepših in najbogatejših mest. Pravijo, da se tam rodi otrok z dežnikom pod pazduho, kajti Bergen je znan po tem, da pade v njem največ dežja. Življenje kaže, da je Norveška dežela gozdov, kar tudi vidimo v bergenskem etnografskem muzeju, kjer so vsi izdelki iz lesa in je les glavno pridobitno sredstvo Norvežanov. Prav stare in nove hiše dajejo pokrajini svojo poseben izraz.

Trondhjem je staro mesto z najstarejšo cerkvijo sv. Olafa iz leta 930, ki je najlepša gotška zgradba na severu. Mesto samo je ob vznožju lepih gora. Severno je znano izhodišče švedske rude, to je pristanišče Narvik.

Malokatero mesto ima tako lepo okolico kakor Kopenhagen, ki je prestolnica Danske. Zlasti pa je lep dvorec Tronborg, to je tam, kjer se danes obala najbolj približa Svedski. Mesto je biser gradbene umetnosti in ga pritevajo med najlepša mesta sveta. Ta dvorec je ovekočil Sheakepeare. Tu se namreč odigrava znana drama danskega Hamleta, katerega grob naj bi bil nekje v bližini. Tronborg je znan po tem, da je bila tukaj meja med Dansko in rimsko državo. Pravijo mu tudi severne Atene, oziroma kraljica Baltiškega morja.

Norveška obala je zelo členovita. Prav ta členovitost pa je bila vzrok, da je bilo tu razvito gusarstvo: Vikinzi, najdrzejši pomorski narod v Evropi, so v srednjem veku pluli celo do Grenlandije in Amerike. Tu je glavno mesto Oslo, ki ni samo politično ampak tudi kulturno središče države. Nalato je v zelo globokem fjordu. Mesto je zelo živahno, toda ko odbije ura polnoči, zaprejo vse javne lokale in od tedaj zavladava v mestu blagodejen

mir. Nikdo ne sme rušiti tega miru. Poletne noči v Oslo so zelo svetle in skorajda skrivnostne. Nad mestom se dviga kraljevski dvorec z velikim parkom. Oslo ima 265 tisoč ljudi. Na jugu je Horten, ki je pristanišče za vodna letala. Tu je tudi trdnjava, ki je predstraža Oslo.

Lepa so mesta in prekrasne so pokrajine teh dežel, koder se bijejo že boji in koder se šele bodo.

Vrnil mu je. Dunajski gledališki igralec Robert, ki je bil daleč znan kot sila spreten dovtipnež, se je ponudil nekemu ravnatelju, ki ni nič poznal spretnosti mladega igralca, v službo, da bi prevzel vlogo junakov v gledališču. Ravnatelj je bil vprav slabe volje, pa je zarezal nad njim: »Kaj? Vi hočete igrati na primer vlogo v drami Don Karlos?« Saj niti ne vem, če znate volu zaklicati »mu-u«! »Mu-u, gospod ravnatelj,« ga zavrne Robert in izgine.

Oče in sin. »Kaj pa počenja stari Mihač?« »Ze več let sedi v ječi.« »In njegov sin?« »Ga pa od časa do časa obišče za nekaj mesecev.«

Kanarček rešitelj

V Rimu so nekoč gosi rešile Kapitol, v Melbourneu v Avstraliji pa je majhnemu kanarčku pripadla čast, da je rešil Kolonialno banko.

V velikem poslopju je nastal požar in v najvišjem nadstropju so mnogi ljudje mirno spali, ne da bi slutili nevarnost, ki jim je pretela. Nenadno jih je zbudil neobičajen hrup. Bil je kanarček, ki je namesto svojega žvrgolenja vresčal na način, kakršnega pri malem ptičku niso bili navajeni. Ljudje, ki jih je to vresčanje zbudilo, so imeli potem še časa, da so postali pozorni na nevarnost in se rešili. Hitro so poskrbeli tudi za to, da so gasilci pravočasno ustavili požar, ki bi drugače uničil vse poslopje.

Lastnik rumenega ptička, ki je bil tega kupil za nekaj mir, je odklonil ponudbo, da bi ga prodal za okroglo 50.000 lir. Toliko so mu namreč za malega naslednika kapitolskih gosi že ponudili.

Kdor zmerno in pravilno jesti ne zna, si s svojimi lastnimi zobmi grob koplje. — Škotska.

»Lastnik ima samo eno hišo, najemnik pa na tisoče.« — Perzijska.

Potrti in skrušeni od najgloblje žalosti javljamo vsem sorodnikom, prijateljem in znanem prebridko vest, da je naša nad vse ljubljena in predobra soproga, mati, sestra, svakinja in teta, gospa

ANGELCA MAJARON

ROJ. TURŠIČ

SOPROGA VELEPOSESTNIKA
IN INDUSTRIJCA

po kratki in težki bolezni, previdena s svetotajstvi, dne 1. maja umrla sredi najlepših let.

Pogreb nepozabne pokojnice bo v petek, dne 3. maja ob treh popoldne iz domače hiše v Borovnici.

Predobro ženo, preskrbno mamico ohranimo neizbrisno v hvaležnem spominu.

V Borovnici, dne 2. maja 1940.

Joško Majaron,
soprog.

Mara, Angelca, Jožica, Ankica
otroci.

Marija Lovko, Ivanka Zafred, Uršula Švigelj,
Anica Kravanja, dr. Lojze Turšič,
sestre in brat,
in vse sorodstvo.

Trije potniki v ostarelem taksiju so bili: moja žena, gospod Fred S. Fergusson, tedaj voditelj tistih vojnih poročevalcev United Pressa, ki so bili dodeljeni ameriškim in zavezniškim četam, in pa pisec teh vrst, tedaj predsednik United Pressa.

Zadnje maziljenje, ki ga je opravil mrmrajoči voznik, je zadošvalo. Taksi se je stokaje vlekel še nekaj zadnjih hišnih skupin naprej in se nazadnje ustavil pred vhodom na postajo Montparnasse, kjer je motor za zmeraj umrl. Potniki so se opotekli iz vozila in planili pod vodstvom nosača proti devetemu vlak v Brest, ki je ravno hotel odpeljati. Moj ročni kovčeg je zletel v vlak in z najnaglejšim vseh poslovnih pozdravov sem zletel jaz za njim ter se ponoči peljal do Bresta.

V mojem nahrbtniku je bil skrit dragocen potni list, ki me je pooblašal, da lahko stopim na prvi prevozni parnik, ki bo peljal iz Bresta v Newyork. Ker so se Nemci na vsem bojišču od Rokavskega preliva pa do švicarske meje docela umikali, je bila vojna v slehernem dejanskem pogledu končno in veljavno končana. Polkovnik House, Lloyd George, Clemenceau in drugi zavezniški državniki so se že posvetovali, da bi določili kraj za bližnjo mirovno konferenco — London, Washington ali Versailles, za katerega so se zavzemali Francozi. Pri zajtrku, ki ga je v nedeljo, 3. novembra priredil major Barclay H. Warburton, vojaški odposlanec pri ameriškem poslanstvu,

je polkovnik House izrazil prepričanje, da je »vsega konec«. To je po njegovem lastnem mnenju in po mnenju tistih, ki so z njim to reč vedeli, pomenilo, da je končna udaja nemškega vojnega poveljstva samo še nekaj ur.

4. novembra, naslednji dan, ko mi je polkovnik House to zaupno povedal, je brzojavil državnemu tajniku Lansingu, da lahko sporoči ameriški tisku, »da je medzavezniška konferenca enodušno sklenila in podpisala pogoje za premirje, ki jih je še treba sporočiti Nemčiji«.

Bilo je znano, da je te pogoje treba narekovati premagani Nemčiji. Maršal Foch, ki naj bi na prihodnji konferenci zastopal zavezniške, ni pustil nobenega dvoma o tem, da ne bo nikakih pogajanj. Nemškim posredovalcem naj bi bila dana prilika, da podpisajo, ne pa da mešetarijo. Pričakovali so, da bo ta reč šla gladko in brez zažrkov.

Ko sem se 6. novembra odpeljal iz Pariza, je Wolffova brzojavka iz Berlina (Wolff je bil službeni nemški poročevalski urad) sporočila, da so nemški odposlanci odpovali, da bi se sešli z zavezniško komisijo. Brzojavka ni povedala od kod so potovali. In tudi ni nič vsebovala o tem, kdaj bodo dospeli. Toda poročila med prijateljem in sovražnikom so prihajala in odhajala kar naprej in dogodki so se odigravali z veliko naglico. Bili so vsi razlogi za misel, da je razglasitev podpisanega premirja samo še vprašanje nekaj ur.

Vse to mi je bilo docela jasno, ko sem naslednje jutro nekaj minut po devetih v Brestu stopil z vlaka z nalogo, naj poročam generalu Georgeju H. Harriesu, poveljniku ameriških ekspedicijskih oddelkov v Brestu. Še preden sem se ugetil preobleči, se mi je približal mlad možki v civilni obleki ter me nagovoril:

»Gospod Howard?«

Ko sem izpovedal pripadnost k svoji osebnosti, se mi je mladi možki predstavil kot zastopnik tamkajšnjega poročevalskega urada in mi dejal, da me mora peljati v pisarno poročnika Arthurja Hornblowa, vodilnega obveščevalnega častnika v stanu generala Harriesa.

Ko sva se odpravila peš na pot, je spremljevalec čisto mimogrede pripomnil:

»Silno poročilo, kaj?«

Ko sem ga vprašal, kakšno poročilo naj bi to bilo, mi je odvrnil, da je premirje podpisano.

To je seveda bila zame novica. Razen tega pa je iz dveh razlogov bila zame izredno pomembna. Prvič zaradi tega, ker je Brest bil kabelska postaja in je brzojavka, ki si je oddal v Brestu, šla naravnost v newyorški urad kabelske družbe. Drugič pa zaradi tega, ker so brzojavke, ki jih je dovolila cenzura v Parizu, in to celo nujna poročila, zaradi znane počasnosti in nezanesljivosti francoskih brzojavnih prog, pogosto potrebovala 20 do 7 ur, da so jih oddali iz Pariza po kopnem iz Pariza v Brest. Zveza iz Bresta do Newyorka je bila dosežena v malo trenutkih. Če bi v najugodnejšem primeru razglasitev premirja dali to jutro pariškemu tisku, bi brzojavka, oddana naravnost po kabelskem uradu v Brestu dosegla Newyork minute ali pa morda celo ure pred sleherni brzojavko, oddano v Parizu.

Med tem pa me je moj spremljevalec v civilni obleki razočaral z izjavo, da poročilo ni uradno. Govorica se je bila po vsem bojiščnem ozemlju razširila po znani neuradni zvezi od ust do ust v vojski. Ta zveza je uradna sporočila večkrat prehitela za znaten čas.

Hitela sva v pisarno poročnika Hornblowa, ki me je že pričakoval. Tudi on je vedel za govorico, ni pa mu bilo znano kako uradno potrdilo. Vsekakor pa je imel zame vabilo, naj z generalom Harriesom ob 12 zajtrkujem.

Ko je pogledal v moja izkazila in v potni list, mi je Hornblow sporočil, da se bom peljal s parnikom »Great Northern«. Čas odhoda mi bodo sporočili nekaj ur prej, preden bo ladja dvignila sidra.

Poročnik me je spremil do hotela Continental, kamor sem bil dodeljen. Ker se je sam zanimal za govorico o premirju prav tako ostro kakor jaz, mi je potem predlagal, naj poiščeva glavni stan admiralu Henryja B. Wilsona, vrhovnega poveljnika ameriških pomorskih bojnih sil v Franciji, za katerega sem imel priporočilno pismo od mornariškega ministra Josephusa Daniesla.

K nesreči pa admiral Wilsona ni bilo v poslovni sobi. Pisar je bil slišal govorico o premirju, a kolikor je vedel, ni admiral dobil nobenega uradnega poročila. Admrala niso v pisarni pričakovali pred 4. uro popoldne.

Usoda je še enkrat zmešala karte. Še enkrat je bilo od neznatne spremembe v igri odvisno ali se bo kaj dogodilo ali ne. Če bi bil admiral Wilson zdaj tu, bi bil jaz opravil svoj vljudni obisk, bi bil zvedel, da je govorica nepotrjena in izostale bi bile burne posledice mojega srečanja z admiralom naslednji dan.